

ჯეიჰუნ გარაჯაევი

განსაკუთრებული აზრის ინსტიტუტის ფორმირება აზერბაიჯანის რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში¹

ჯეიჰუნ გარაჯაევი

*აზერბაიჯანის რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე,
იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი.*

საკონსტიტუციო კონტროლის სისტემაში განსაკუთრებული აზრის ინსტიტუტისადმი დამოკიდებულება ორმხრივია. პოზიტიური მიდგომის მომხრეები ამტკიცებენ, რომ განსაკუთრებული აზრი უზრუნველყოფს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას და კონკრეტული საქმის მრავალასპექტიან, ყოველმხრივ განხილვას. განსაკუთრებული აზრის მიღებასთან დაკავშირებული ნეგატიური მიდგომა კი იმაში მდგომარეობს, რომ მთლიანობაში განსაკუთრებული აზრი ძირს უთხრის საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების ავტორიტეტს და უარყოფითად აისახება საკონსტიტუციო კონტროლის ეფექტიანობაზე.

განსაკუთრებული აზრის როლი სამართლებრივ სისტემაში პირდაპირ არის დამოკიდებული საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა ზეგავლენაზე მთლიანად სამართლებრივ სისტემაზე. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები დეპერსონალიზებული, იმპერატიული ხასიათისაა და, გარკვეული ხარისხით, გავლენას ახდენს სამართლებრივ ურთიერთობებზე. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში კენჭისყრის შედეგები არ აისახება, ვინაიდან გადაწყვეტილებების გამოტანა სასამართლოს მთელი შემადგენლობის სახელით ხდება. სასამართლოს გადაწყვეტილებების განსხვავებით, რომელიმე მოსამართლის განსაკუთრებულ აზრს იურიდიული ძალა არ გააჩნია. თუმცა მოსამართლის გან-

¹ მოხსენება მომზადდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ორგანიზებული შავი ზღვის რეგიონული კონფერენციისთვის თემაზე: განსხვავებული და თანმხვედრი მოსაზრებების მნიშვნელობა სასამართლო მეთვალყურეობის განვითარებისთვის. კონფერენცია ჩატარდა ევროპის საბჭოს ვენეციის კომისიასა და გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოებასთან თანამშრომლობით საქართველოში, ქალაქ ბათუმში, 2010 წლის 17-18 სექტემბერს.

საკუთრებული აზრი საშუალებას იძლევა, კონკრეტულ საქმეს სხვა კუთხიდან შევხედოთ. მართალია, მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებებსა და სამართალდარღვევების პრაქტიკაში არ გამოიყენება, მაგრამ იგი ირიბად მაინც ახდენს ზეგავლენას ზოგადად სამართლებრივ სისტემაზე.

საკონსტიტუციო სამართალში განსაკუთრებული აზრის კლასიფიცირება საერთო გადაწყვეტილებასთან მისი კავშირის გათვალისწინებით ხდება. არსებობს განსაკუთრებული აზრის ორი სახე:

- მოსამართლე, რომელიც არ ეთანხმება მიღებულ გადაწყვეტილებას, გამოთქვამს განსაკუთრებულ აზრს შესაბამისი არგუმენტაციის მოშველიებით, სპეციალური დოკუმენტის ფორმით;
- მოსამართლე, რომლის პოზიციაც გადაწყვეტილების არსთან დაკავშირებით უმრავლესობის პოზიციას თანხვდება, გამოთქვამს თავის მოსაზრებას გადაწყვეტილების არგუმენტაციასთან დაკავშირებით.

განსაკუთრებული აზრის საჯაროდ გამოთქმა ყოველთვის არ არის დაშვებული. მაგალითად, ავსტრიის, ბელგიის, ირლანდიისა და იტალიის საკონსტიტუციო კონტროლის სისტემებში განსაკუთრებული აზრის საჯაროდ გაცხადება არ ხდება. თუმცა ზოგადად ევროპის საკონსტიტუციო სასამართლოები ემხრობიან განსაკუთრებული აზრის ინსტიტუტს და მის გამოქვეყნებას სავალდებულოს ხდიან (გერმანია, ესპანეთი, პორტუგალია, რუსეთი, სლოვენია, აზერბაიჯანი და ა.შ.).

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონის (1997 წლის 21 ოქტომბერი) 77-ე მუხლის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეს მიენიჭა უფლება, გამოეცა განსაკუთრებული აზრი და თან დაერთო იგი სასამართლოს ძირითადი გადაწყვეტილებისთვის. „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის ახალი კანონით (2003 წლის 23 დეკემბერი) კონკრეტულად განისაზღვრა მოსამართლის განსაკუთრებული აზრის გამოქვეყნების ვალდებულება. აღნიშნული კანონის 64-ე მუხლში გათვალისწინებულია, რომ, თუ საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე არ ეთანხმება სასამართლოს გადაწყვეტილების აღწერილობით-სამოტივაციო ან სარეზოლუციო ნაწილს, მას შეუძლია წერილობითი ფორმით გამოთქვას განსაკუთრებული აზრი. მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან ერთად უნდა გამოქვეყნდეს.

ამგვარად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეს უფლება აქვს, გამოხატოს განსაკუთრებული აზრი გადაწყვეტილების აღწერილობით და სამოტივაციო ნაწილებთან მიმართებაში. კანონი მოსამართლეს არ ზღუდავს განსაკუთრებული აზრის მიზნებთან მიმართებაში – ანუ განსაკუთრებული აზრი შეიძლება გამოითქვას საკონსტიტუციო სასამართლოს საერთო გადაწყვეტილების მხარდასაჭერად ან საერთო აზრთან უთანხმოების გამოსახატავად.

განსაკუთრებული აზრის გამოხატვას ყოველთვის ახლავს თან მოსამართლეებს შორის არსებული აზრთა სხვადასხვაობა. თუმცა განსაკუთრებულმა აზრმა არ უნდა დააკნინოს

და ეჭვქვეშ არ უნდა დააყენოს ზოგადად საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა და სამართლიანობა. განსაკუთრებული აზრი ძირითადად რომელიმე მოსამართლის ან მოსამართლეთა ჯგუფის პოზიციას გამოხატავს, მაგრამ მან არ უნდა დააკნინოს მოსამართლეთა კოლექციური გადაწყვეტილების ძალა. ამიტომ მიზანშეწონილი არ არის სასამართლოს საერთო გადაწყვეტილებასთან მიმართებაში მოსამართლის განსაკუთრებულ აზრში პირდაპირი, დაუსაბუთებელი და კრიტიკის ღია ფორმების გამოყენება.

მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი არგუმენტირებული უნდა იყოს. მოსამართლე, რომელიც პრაქტიკულად ინდივიდუალურ პოზიციას ირჩევს კონკრეტულ საქმესთან მიმართებაში, უნდა ასაბუთებდეს თავის არგუმენტებს და საკუთარი პოზიციის ამომწურავ ახსნას იძლეოდეს. განსაკუთრებულ აზრში მოსამართლის პოზიცია წარმოდგენილი უნდა იყოს საქმის განხილვის შედეგების გათვალისწინებით. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მოსამართლე, რომელსაც განსაკუთრებული აზრი გამოაქვს, ვალდებულია, საქმის განხილვის შედეგებს მყარებოდეს.

განსაკუთრებული აზრი გარკვეულწილად საგანგებო სამეცნიერო გამოკვლევის შედეგს წარმოადგენს. შესაბამისად, თუკი კვლევები სამეცნიერო მეთოდებზე იქნება დაფუძნებული, მათი შედეგები იურისპრუდენციაში გარკვეულ წვლილს შეიტანს. მაგალითად, მოსამართლემ განსაკუთრებულ აზრში შეიძლება განმარტოს ესა თუ ის ტერმინები, წარმოადგინოს გარკვეული დელიქტური ვალდებულებების ყველაზე არგუმენტირებული კვალიფიკაცია, წამოაყენოს ესა თუ ის ტიპოლოგია ან კლასიფიკაცია და ა.შ.

მნიშვნელოვანია განსაკუთრებული აზრების მიღების დრო და მათი გამოქვეყნების წესი. აზერბაიჯანის კანონმდებლობით საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე განსაკუთრებული აზრის მიღებისას დროითი ჩარჩოებით არ იზღუდება, თუმცა, განსაკუთრებული აზრის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან ერთად გამოქვეყნების სავალდებულო მოთხოვნიდან გამომდინარე, უნდა აღინიშნოს, რომ მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი წარმოდგენილი უნდა იყოს სასამართლოს ძირითადი გადაწყვეტილების გამოქვეყნებამდე. აზერბაიჯანის რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლოს წესდებით განსაზღვრული პრაქტიკიდან და მოთხოვნებიდან გამომდინარე, მოსამართლეთა განსაკუთრებული აზრი გადაწყვეტილების გამოტანისას ცხადდება. საკონსტიტუციო სასამართლოს წესდების 38-ე მუხლის თანახმად, მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი სასამართლოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოქვეყნებიდან ხუთი დღის ვადაში უნდა მიეწოდოს. აღნიშნული ვადა მოსამართლის განსაკუთრებული აზრის დროულად გამოქვეყნებისთვის არის საჭირო.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის განსაკუთრებული აზრი არ უნდა იყოს კონფიდენციალური. სასამართლოს შემადგენლობის სხვა მოსამართლეების მიერ განსაკუთრებული აზრის მოწონება სასამართლოს ქმედების ხარისხს უნდა ემსახურებოდეს. განსაკუთრებული აზრის ღია განხილვა, ერთი მხრივ, მოსამართლეებს მისცემს საშუალებას, ალტერნატიულ აზრს გადაწყვეტილების გამოტანამდე გაეცნონ, მეორე მხრივ კი, განსაკუთრებული აზრის ავტორს მისცემს საშუალებას, საკუთარი პოზიციის მხარდამჭერები შეიძი-

ნოს და მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინოს მათ პოზიციაზე საერთო გადაწყვეტილების მიღებისას.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აზერბაიჯანის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში განსაკუთრებული აზრის ინსტიტუტმა ბოლო წლებში აქტიური დინამიკა შეიძინა. აზერბაიჯანის საკონსტიტუციო სასამართლო 1998 წლიდან ფუნქციონირებს, თუმცა მოსამართლეთა მიერ განსაკუთრებული აზრის გამოთქმის პრაქტიკა შედარებით ახალია. განსაკუთრებული აზრის გამოყენება ხდებოდა ინდივიდუალურად, ასევე მოსამართლეთა ჯგუფის მიერ. მაგრამ საკონსტიტუციო წარმოების პრაქტიკაში არ ყოფილა შემთხვევა, რომ საერთო და განსხვავებული აზრები მოსამართლეთა თანაბარ რაოდენობას დაეფიქსირებინა.

განსაკუთრებული აზრის მიღების პროცედურული სირთულეები განსაკუთრებული აზრის მიღების პროცედურული რეგულირების მექანიზმის მნიშვნელობას უსვამს ხაზს. ევროპული ქვეყნების საკონსტიტუციო სამართალში არ არსებობს განსაკუთრებული აზრის მიღებისა და გამოქვეყნების განსაზღვრული საპროცესო წესი. თუმცა ზოგადი პრაქტიკის მიხედვით, განსაკუთრებული აზრის მიმართ რამდენიმე ძირითადი მოთხოვნა იკვეთება. ეს მოთხოვნებია: თითოეული მოსამართლის მიერ განსაკუთრებული აზრის გამოქვეყნების ინდივიდუალური უფლება, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოცხადებისას განსაკუთრებული აზრის არსებობის სავალდებულო აღიარება და მისი საჯაროდ გამოცხადება.

